

DOI: 10.22559/folklor.999

folklor/edebiyat, cilt:25, sayı:99, 2019/3

Rica Ediminin Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler Tarafından Kullanımları¹

Uses of Request Act by Learners of Turkish as a Foreign Language

Hatice Altun Alkan*
Derya Yaylı**

Öz

Bu çalışmanın amacı, Austin ve Searle tarafından oluşturulan Söz Edimleri Kuramı doğrultusunda, rica söz edimlerinin farklı bağlamlar karşısında Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler tarafından kullanımlarını tespit etmektir. Bu çalışmada betimsel modelde nitel bir araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmada 75 birinci dil Türkçe konuşuru ve 262 ikinci dil Türkçe konuşurunun oluşturduğu iki örneklem grubundan veriler uygun örnekleme yoluyla toplanmıştır. Araştırmanın verileri Söylem Tamamlama Testi aracılığı ile toplanmıştır. Araştırmanın probleminin çözümlenmesinde Blum-Kulka ve Olshtain'in sınıflandırmasında yer alan Blum-Kulka'nın oluşturduğu rica stratejilerinden faydalanılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına genel olarak bakıldığında birinci dil Türkçe konuşurlarının rica etme ediminin izin/onay isteme ve bilgi alma alt ulamlarında ikinci dil olarak Türkçe

¹ Bu çalışma, birinci yazarın "Rica ediminin Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler tarafından kullanımları" başlıklı, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tarafından kabul edilmiş olan yüksek lisans tezinden üretilmiş ve Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir.

* Yüksek lisans öğrencisi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, haltun7878@gmail.com

** Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, dyayli@pau.edu.tr

öğrenenlerden farklı stratejileri kullandıkları, ancak eylem isteme alt ulamında genellikle aynı stratejileri tercih ettikleri görülmüştür. Bunun yanında kişiler arası ilişkinin, yaşın ve toplumsal statünün, dilsel yetinin birinci dil olarak Türkçe konuşurlarda verilen yanıtları belirleyici olduğu da elde edilen sonuçlar arasındadır.

Anahtar sözcükler: *Edimbilim, Türkçe öğretimi, söz edimler, rica söz edimi*

Abstract

The aim of this study is to determine the uses of request speech acts in different contexts by those learning Turkish as a foreign language, in the light of the Speech Act Theory developed by Austin and Searle. This study has a qualitative research design in a descriptive model. In the study, data from two sample groups consisting of 75 first language Turkish speakers and 262 second language Turkish speakers were collected by appropriate sampling. The data of the study were collected by the Discourse Completion Test. In the analysis of the sub-problems of the study, Blum-Kulka's request strategies, which are included in Blum-Kulka and Olshtain's classification, were used. When the results of the study were examined, it was seen that the second language Turkish speakers used request speech act in situations they face for the first time or rarely, and that the first language Turkish speakers chose to use request speech acts rather based on their intuition, grammar knowledge or language transfer. Evaluating the results obtained in this research in general, the first language Turkish speakers who learned Turkish as the mother tongue used different strategies than those learning Turkish as a second language in the permission/approval and information request subcategories of request speech acts but tended towards the same strategies in general in action request subcategories. In addition, it was seen that the interpersonal relationship, age, social status, and linguistic ability affected the responses frequently in the first language Turkish speakers whereas they did not adequately affect the responses in the foreign students given that the relationship or status was not fully known.

Keywords: *Pragmatics, Turkish language teaching, speech acts, request speech act*

Giriş

Bireyin içinde yer aldığı toplumun ya da yerleşik düzenin değerleri ve zihniyetiyle uyum-Çağdaş dilbilim kuramları ve yöntemleriyle ilişki içinde olan ikinci dil öğretimi, diğer alanlardan birçok araştırmacının da ilgi odağı durumuna gelmiştir. Farklı alanlarda yürütülen çalışmalar daha çok ikinci dilin edinim ve kullanım süreç ve biçimlerini kapsamaktadır (Ellis, 1994: 37; Gass ve Houck, 1999: 25; Trosborg, 1995: 58). Çağdaş dilbilimin önde gelen kuramcılarından Chomsky, birinci dil konuşurunun kullandığı cümle yapıları için kişinin dile ilişkin sezgisel bilgisine *edinç*, edinç doğrultusunda konuşma ya da yazma sırasında oluşan cümle üretimine ise *edim* adını vermiştir (Kıran ve Kıran, 2013: 82). Chomsky üretimsel dönüşümlü dilbilgisi kuramında ise, *yeti* kavramıyla bir dilin yapısının kişinin zihninde nasıl çalıştığını öğrenmeyi, *edim* kavramıyla da dilin gündelik yaşamda nasıl yer aldığını, yazılı ve

sözlü iletişim sırasında nasıl kullanıldığını açıklamaktadır (Aktaş, 2005: 45-57). Günümüzde dilin yapısını açıklamak için bu kavramların yanında *iletişim yetisi*, yani bir dile ait toplum ile nitelikli bir iletişim ortaya koymak için gereksinim duyulan bilgi ve becerileri edinmiş olma (Genç'ten (2000) aktaran Aktaş, 2005: 45-57) da önem kazanmıştır. Bu yeti, belirli durumlarda kim kiminle nasıl konuşabilir ya da neyi ne zaman, nerede, konuşabilir; ne zaman sessiz kalınır; aynı ve farklı statüdeki kişilerle nasıl konuşulur; farklı bağlamlar doğrultusunda bilgi nasıl istenir ya da verilir; rica ve istek nasıl gerçekleştirilir; nasıl emir verilir gibi söz edimlere ilişkin uygun kullanımları içerir (Demircan, 1990: 35-66).

İkinci dil öğretim yöntemlerinin gelişimini 1960'lı yıllardan itibaren etkileyen ve iletişimsel yaklaşım, işlevsel-kavramsal yaklaşım, eylemsel yaklaşım gibi yaklaşımların yapı taşlarından olan edimbilim ve söz edimleri, birinci dil olarak Türkçe konuşurları (bundan böyle BDTK) kadar ikinci dil olarak Türkçe konuşurlarına (bundan böyle İDTK) da farklı yönden bakmayı sağlamıştır (Polat, 2010: 43).

1. Söz edimleri kuramı

Austin (1970)'in kavram önderliğini yaptığı ve daha sonra öğrencisi Searle (2000) ile geliştirilen edimbilim ve söz edimi kuramında kullanılan sözceler, taşıdıkları etkisözel ve edimsözel anlama, kullanılan bağlama, konuşucu ve dinleyicinin amacına, birbirlerine göre konumuna ve varsayımlarına göre açıklanmaktadır (Kocaman, 2009: 379-380), ayrıca söz edimi kuramı söz eylem kuramı ve dil edimi kuramı biçiminde de kullanılmaktadır. Söz edimi, gerçekleştirilmesi için dilin gerektiği eylemleri ortaya çıkarmayı sağlayan ve bireylerin karşılıklı durumlarını değiştirmeyi amaçlayan en küçük anlam birimidir (Çelebi, 2014: 79; Özdemir, 2016: 18). Austin'e göre, bir söz edimi üretirken bir kişi aynı anda üç farklı edim gerçekleştirebilir.

“Edim (A) - Düzsöz edimi (Dillendirme edimi):

Bana, “üzerine ateş et” biçiminde söylemek isteyerek ve o kişisine gönderme yaparak “Ona ateş et!” dedi.

Edim (B) - Edimsöz edimi:

Ona ateş etmemem için bana öğüt verdi (baskı yaptı ya da bana emir verdi, vb).

Edim (C) - Etkisöz edimi:

Ona ateş etmem için beni ikna etti” (Austin, 1970: 114; Özdemir, 2016: 21).

Söz edimleri kuramını geliştiren Searle, söz edimlerini “insanın dille olan iletişiminin eksiksiz en küçük birimi” biçiminde tanımlar ve “insan davranışı araştırmalarının bir bölümünü de dil araştırmalarının oluşturduğunu” (2009: 228) söyler. Searle'ün söz edimleri ile ilgili farklı düşündüğü noktalardan biri de, edimsöz ediminin içeriği ve gücü arasındaki farktır. Bir söz edimi önerme içeriği ve edimsöz gücü biçiminde iki kısımdan oluşmaktadır (Searle, 2006: 158):

“Evi temizle!” (emir)

“Bugün evi sen temizlesen nasıl olur?” (öneri)

“Keşke evi temizlesen.” (istek)

sözcülerinde birbirinden farklı üç edimsöz gücü bulunmaktayken “evi temizlemek” biçiminde tek bir önerme içeriği yer almaktadır.

1.1. Rica etme söz edimi

Konuşma sırasında o eylemin gerçekleştirildiği ifadeler söz edimler biçiminde belirtilmektedir (Searle, 2000: 46). Austin bir söz söylendiği esnada iletişimsel olarak bir edim de gerçekleştirildiğine önem vermiş ve bir dildeki edim sayısı kadar söz edim olduğunu söylemiştir (Erdem, 2014: 115-142). Söz edimlerinin, söz eylemlerin herkes tarafından kabul edilen standart bir sözce uzunluğu bulunmamaktadır ve bu nedenle birden çok sözceden oluşabileceği gibi, bağlam anlaşılıyorsa eksilteli bir sözce de söz edim olabilir (Aslan, 2005: 114-117). Bu durumda ricalar; konuşucu tarafından istenen bazı sözel ya da sözel olmayan edimleri dinleyiciye iletme kaygısı taşıyan emir, soru, bildirim, istek sözceleri ya da eksilteli yapılar biçiminde oluşturulan iletişimsel amaçlar biçiminde açıklanabilir (Eken, 2008: 12).

Konuşmacının yararı için karşısındaki kişiden bir eylem gerçekleştirmesini istemesi de rica olarak adlandırılmaktadır (Trosborg, 1995: 48). Ricalar da bağlam ile anlam kazanan edimlerdir. Austin rica eylemine “kullanım-belirticiler” sınıfında yer verirken, Searle emir, istek ve ricaları *yönlendirici* söz edimleri içerisine almaktadır (Austin, 2009: 166-169).

Bu çalışmanın temelinde de yer alan rica alt ulamlarını değerlendiren Dore (1978) rica amacını, rica etme beklentisi ile üretilen sözceler biçiminde açıklamaktadır. Dore konuşucunun, gerçekleştirilmesini istediği eylemleri dinleyiciye iletme endişesiyle ürettiğini söylemekte ve bu amaç doğrultusundaki sözceleri bilgi alma amacıyla üretilen ricalar (“N’oldu?”), eylem isteme amacıyla üretilen ricalar (“Gidelim.”) ve izin/onay isteme amacıyla üretilen ricalar (“Yiyebilir miyim?”) (Dore, 1978: 87-111) biçiminde üç alt ulamda değerlendirmektedir.

1.2. Blum-Kulka ve Olshtain’a göre rica stratejileri

Blum-Kulka ve Olshtain (1984) rica stratejilerini *doğrudan, geleneksel dolaylı ve geleneksel olmayan dolaylılık* olarak üç gerçekleştirim biçimi altında incelemiştir. Bu sınıflandırmanın amacı verilen bağlam karşısında uygun stratejinin seçimini sağlamaktır. Toplumsal ilişkilerde bağlamlar duruma, statüye, yaşa vb. özelliklere göre çeşitlilik gösterir. Bu nedenle aynı strateji farklı bağlamlarda değişebileceği için farklı rica stratejilerini tercih etmek gerekebilir. Blum-Kulka ve Olshtain (1984), istekleri ve ricaları CCSARP (Çapraz Kültürel Konuşma Gerçekleştirme Projesi) doğrultusunda gruplandırmışlardır. Alanyazında yapılan sınıflandırmaların en kullanışlı olanı olduğu için bu çalışmada Blum-Kulka ve Olshtain (1984) stratejileri temel alınmıştır.

Tablo 1. *Blum-Kulka ve Olshtain Stratejilerine Göre Rica Ulamları*

Rica Ulamları	Stratejiler
1) <i>Doğrudan anlatım</i> : Emirler ve eylem içeren fiiller gibi doğrudan istekte bulunmak.	* Türetilbilir durum (mood derivable) * Doğrudan eylem (explicit performative) * Sınırlandırılmış eylem (Hedged performative) * Yer Belirleme – zorunluluk ifadesi (Locution derivable obligation statement) * İstek ifadesi (want statement)
2) <i>Geleneksel-alışılmış dolaylı düzey</i> : Rica söz edimi gerçekleştirilmeden önce kullanıma hazırlayıcı dolaylı düzey ve geleneksel dil kullanımlarında rica istek alt ulamı biçiminde kullanılır. Genel olarak dolaylı söz edimleri biçiminde bilinirler (Onu alabilir misin?).	* Öneri ifadesi (suggestory formula) * Hazırlayıcı durumlara atf (reference to preparatory condition)
3) <i>Geleneksel olmayan dolaylı düzey</i> : Ricayı ya bağlamsal ipuçları ile (Burası sıcak) ya da eylemin yaşama uyarlanması için gereksinim duyulan öğe ya da nesneyle olan ilişkisi ile gerçekleştirme biçimindedir. Geleneksel olmayan dil kullanımlarında ricanın gerçekleştirilmesi ipuçlarına, sezdirimlere kişinin durumuna bağlıdır. (Pencerenin açılmasını dolaylı olarak rica etmek: burası sıcak)	* Güçlü ipuçları (Strong hints) * Hafif ipuçları (Mild hints)

Tablo 1.'e göre doğrudan eylem ifadesi stratejisinde konuşucu doğrudan istekte bulunur ya da emir fiillerinden oluşan sözceler kullanır. Örneğin “*Yüksek sesle konuşmamanızı rica ederim.*” kullanımı açıkça edimi belirten doğrudan eylem ifadesi stratejisidir. Türetilbilir durum stratejisinde eylemin kullanımındaki dilbilgisel durum ricanın gerçekleştirilme gücünü ortaya çıkarır ve doğrudan anlatım içerir. “*Beni rahat bırak.*” biçimindeki bir kullanım türetilbilir durum stratejisine örnek olarak verilebilir (Tabar, 2012: 237-243). Sınırlandırılmış eylem stratejisinde konuşmacı tarafından ricanın gerçekleştirilme gücü açıkça ifade edileceği için bu strateji de doğrudan anlatım rica gerçekleştirim ulamı içerisinde bulunmaktadır. “*Kursunuzu bir saat öne almanızı rica etmek istiyorum*” ifadesi bu stratejinin kullanımına örnek olarak verilebilir. Yer belirleme ve zorunluluk ifadesi stratejisi de doğrudan eylem ifadesi stratejisi ve türetilbilir durum stratejisi ile aynı ulamda yer almaktadır. Örneğin “*Arabayı çekmek zorundasın*” diyen bir konuşucu, dinleyiciyi mecbur bırakan bir zorunluluk sözcüsü kullandığı için bu stratejiyi seçmiştir. Birinci ulamda bulunan ve son strateji olan istek ifadesi stratejisine verilen örnek “*Kitabımı bir süreliğine ödünç alabilir miyim?*” biçimindedir (Tabar, 2012: 237-243). Geleneksel-alışılmış dolaylı düzey ulamında yer alan öneri ifadesi stratejisinde genellikle dolaylı bir rica kullanımı ile gerçekleştirilen öneri vardır. “*Bugün denize gitmeye ne dersin?*” ifadesi öneri ifadesini içeren rica gerçekleştirilmeden hemen önce kullanılan bir sözcüddür. İkinci ulamda bulunan diğer bir strateji olan hazırlayıcı

durumlara atıf stratejisinde söz, dilin alışlagelmiş biçimlerinde hazırlayıcı durumlara atıfta bulunur (örneğin, gerçekleşme olasılığı ya da eylem için isteklilik). Bu strateji rica gerçekleşmeden önce kullanıma hazırlayıcı sözceler olarak ifade edilmektedir (Tabar, 2012: 237-243). “*Bana biraz borç verebilir misin merak ediyorum.*” ifadesinde rica gerçekleşmeden önce ricaya hazırlayıcı bir kullanım görülmüştür. Son ulamda yer alan güçlü ipuçları stratejisinde söz edimi ima eden durumlar için gerekli olan unsurlar ya da nesnelere göndermeler bulunur (Jalilifar, 2009: 46-61). Bu stratejide rica güçlü bir biçimde sezdirilir. “*Bu kitap çok sıkıcı*” ifadesinde amaç kitabı bırakmaktır ve rica güçlü bir biçimde sezdirilmektedir (Aktaş, 2005: 45-57). Son strateji olan ve geleneksel olmayan dolaylı düzey rica gerçekleştirim ulamında yer verilen hafif ipuçları stratejisinde söz ricaya göndermede bulunmaz, ancak dolaylı olarak eyleme imada bulunarak rica olarak düşünülebilir (Jalilifar, 2009: 46-61). “*Bu konuyu bir saatten fazla süredir dinliyoruz.*” ifadesinde sıkılan birinin dinleme eylemini bırakmak için hafif biçimde sezdirimde bulunduğu görülmektedir.

Söz edimlerinin yerinde kullanımı toplumsal ilişkilerde önemli bir yere sahiptir. Türkiye’de belli bir süre yaşayan öğrenciler tarafından rica kullanımlarının dolaylılık/dolaysızlık/uygunluk/uygunsuzluk stratejileri açısından anlaşılabilmesi sonucunda; öğrenenlere incelik stratejilerinin edindirilmediği, hangi bağlamsal durumların geçerli olduğunun fark ettirilmediği ortaya çıkmaktadır (Erdem, 2014: 115-142). Özellikle ikinci dil olarak Türkçe öğretiminde söz edimlerinin ne olduğu, hangi durumlarda nasıl kullanıldığı ve bağlamın söz edimlerinin kullanımındaki öneminin belirlenmesi gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada ikinci dil olarak Türkçe öğrenenlerin bilgi alma, eylem isteme, izin/onay isteme ulamlarında toplanan rica edimlerini ne düzeyde kullandıklarının görünüşleri incelenirken ikinci dil olarak Türkçe öğrenenlerin dolaylı rica edimlerini kullanmasında bağlamın ve toplumsal statünün önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

2. Yöntem

Bu çalışma betimsel modelde gerçekleştirilen nitel bir araştırma desenine sahiptir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 34-35). Standartlardan yola çıkarak değerlendirmeler yapmak ve olaylar arasındaki ilişkileri analiz etmek için inceleme sırasında doğal şartları bozmadan ya da inceleme gerçekleştirilen ortamda değişiklik yapmadan araştırmanın yürütülmesi nedeniyle bu desen kullanılmıştır.

2.1. Evren ve örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye’de üniversiteler bünyesindeki dil öğretim ve araştırma merkezlerinde **Türkçe öğrenen** yabancı öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada yer alan gruplar, betimsel araştırma yöntemlerinden uygun/kazara örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir (Balcı, 2009: 190). Araştırma sürecinde iki örneklem grubundan veri toplanmıştır. İlk olarak BDTK örnekleme uygun örnekleme yöntemiyle ve gönüllülük esasıyla belirlenmiştir. İDTK öğrenci grubunu ise Pamukkale Üniversitesi PADAM’da Türkçe öğrenen B düzeyindeki öğrenciler, Sakarya Üniversitesi TÖMER’de Türkçe öğrenen B ve C düzeyindeki öğrenciler, Gaziantep Üniversitesi TÖMER’de Türkçe öğrenen C düzeyindeki öğrenciler, Dokuz

Eylül Üniversitesi DEDAM’da Türkçe öğrenen B ve C düzeyindeki öğrenciler, Ankara Üniversitesi İzmir TÖMER’de Türkçe öğrenen C düzeyindeki öğrenciler oluşturmuştur. A düzeyindeki öğrencilerin verdiği yanıtlar çalışmanın amacı açısından yeterli düzeyde olmadığı için bu gruptan toplanan veriler araştırma dışı tutulmuştur.

2.2. Verilerin toplanması

Bu çalışmanın verileri Söylem Tamamlama Testi ile toplanmıştır. Söylem Tamamlama Testi, verilen bir bağlam karşısında BDTK’ların ve İDTK’ların ne söyleyebileceklerini yani üretecekleri sözceleri belirlemeye amaçlayan bir veri toplama aracıdır. Veri toplama sürecinde öncelikle Söylem Tamamlama Testi maddelerini oluşturmak için Pamukkale Üniversitesi PADAM’da öğrenim gören on beş öğrenciden son iki hafta içerisinde yaşadıkları ve karşılarındaki kişilerden istekte buldukları herhangi bir durum için verilen rica anı formuna oluşturdukları diyalogları yazmaları istenmiştir. Elde edilen veriler ile söylem tamamlama testinin bağlamları hazırlanarak test oluşturulmuştur. Daha sonra ikinci ya da üçüncü dil olarak Türkçe öğrenen yabancı öğrenciler için oluşturulan test farklı tarihlerde öğrenenlere uygulanmıştır. Araştırma 328 İDTK’ya uygulanmıştır. Öğrencilere doldurtulan testin kişisel bilgi bölümü değiştirilerek aynı test 85 BDTK’ya aynı ay içerisinde doldurtulmuştur.

2.3. Verilerin analizi

Verilerin değerlendirilmesi sonucunda A düzeyindeki öğrencilerin bağlamları anlamadıkları, yeterli ve uygun yanıtlar veremedikleri görülerek bu öğrenciler araştırma dışı tutulmuştur. Üç yüz yirmi sekiz İDTK’ya uygulanan testlerin 262’si geçerli sayılırken, 85 BDTK’ya uygulanan testlerin 75’i geçerli sayılmıştır. Elde edilen verilerden BDTK’ların bağlamlar karşısında verdikleri yanıtlar standart kullanımlar biçiminde belirlenerek değerlendirmede temel alınmıştır. Çalışmanın verileri “insanların söyledikleri ve yazdıklarının açık talimatlara göre kodlanarak nicelleştirilmesi-sayılaştırılması süreci olarak tanımlanan” (Balci, 2009: 189) içerik çözümlemesi tekniği yardımıyla uygun rica alt ulamında kullanılan Blum-Kulka ve Olshain’in (1984) oluşturduğu dokuz rica stratejisine göre incelenmiştir.

Değerlendirmenin güvenilirliğini ve geçerliğini arttırmak için araştırma dışından üç uzmana değerlendirme yaptırılmıştır. Değerlendiriciler arasındaki uyuma bakıldığında; verilen bağlamlara göre standart tek bir doğrunun olmadığı göreceli doğruluk derecesi farklılaşabilirdiği için uygun ve uygun olmayan biçiminde kullanımlar olduğu görülmüştür. Bu yöndeki çok küçük olan belirsizlikler tartışma ve uzlaşma yoluyla giderilmiştir.

3. Bulgular

Bu çalışmada İDTK’ların rica söz edimlerini kullanım becerileri, çalışma için oluşturulan 10 bağlam içi duruma verdikleri yanıtlar doğrultusunda incelenmiştir. Ayrıca yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin bilgi alma, eylem isteme, izin/onay isteme ulamlarında elde edilen rica edimlerini ne düzeyde kullandıklarının belirlenmesi, yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerinin rica edimlerini kullanmasında bağlamların ve toplumsal statünün yerinin irdelenmesi amaçlanmaktadır. Söylem Tamamlama Testi sorularına verilecek yanıtlar, İDTK’ların bağ-

lamlar karşısında tercih ettikleri rica strateji kullanımlarının sayısal ortalamalarıyla belirlenmiştir. Ardından, BDTK'ların aynı bağlamlara verdikleri yanıtlar standart kullanımlar olarak belirlenerek İDTK'ların verdikleri yanıtlar ile karşılaştırılmıştır.

3.1. Eylem isteme ulamında rica etme stratejilerinin dağılımı

Çalışmaya katılan İDTK'lara ve BDTK'lara rica söz edimlerinin eylem isteme alt ulamında üç bağlam içi durum verilmiştir. Konuşurlardan bu bağlamlar karşısında, çok düşünmeden uygun buldukları sözcüğü yazmaları istenmiştir. Verilen bağlam içi durumlara göre kullanılan stratejiler şöyledir:

4. Bağlam:

Pazartesi günü matematik sınavınız var. Bu derste çok başarılı olan bir arkadaşınızın pazar günü size ders çalıştırmasını istiyorsunuz. Arkadaşınızdan size pazar günü yardım etmesini nasıl istersiniz?

Tablo 2. Dördüncü Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

Stratejiler	BDTK		İDTK	
	f	%	f	%
1. Türetilbilir durum	-	-	84	32
2. Doğrudan eylem	23	31	132	51
3. Sınırlandırılmış eylem	19	25	28	11
4. Yer belirleme-Zorunluluk	-	-	-	-
5. İstek ifadesi	12	16	6	2
6. Öneri ifadesi	-	-	-	-
7. Hazırlayıcı durumlara atf	12	16	8	3
8. Güçlü ipuçları	9	12	4	1
9. Hafif ipuçları	-	-	-	-
Toplam	75	100	262	100

Tablo 2.'de grupların dördüncü bağlam ile ilgili rica strateji türleri ve kullanımlarının dağılımları belirtilmektedir. Bu yanıtlar incelendiğinde BDTK'lar %31 oranla en çok doğrudan eylem ifadesi stratejisini kullanırken İDTK'ların da %51 oranla doğrudan eylem ifadesi stratejisini kullandıkları görülmüştür. Bunun yanında bu bağlamda öneri, yer belirleme-zorunluluk ve hafif ipuçları stratejilerine iki grubunda değinmediği görülmüştür. Dördüncü bağlama ilişkin BDTK'lardan birinin doğrudan eylem ifadesi stratejisindeki yanıtı "*Kardeşim sen matematikte benden daha başarılısın, pazar günü müsaitsen pazartesi günkü sınav için rica etsem birlikte çalışabilir miyiz?*" (Katılımcı, 18) biçimindeyken aynı bağlamda ve aynı stratejide yabancı dil öğrenenlerden birinin yanıtı "*Pazar günü matematik çalıştır.*" (Katılımcı, 214) biçimindedir.

5. Bağlam:

Şehir dışından bir arkadaşınız sizi ziyarete geldi ve ona şehri gezdiriyorsunuz. Şehri gezerken fotoğraf çektirmek istiyorsunuz. O sırada bir adam görüyorsunuz. Ondan sizin fotoğrafınızı çekmesini nasıl istersiniz?

Tablo 3. Beşinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

Stratejiler	BDTK		İDTK	
	f	%	f	%
1. Türetilbilir durum	10	13	32	12
2. Doğrudan eylem	28	37	125	48
3. Sınırlandırılmış eylem	12	16	28	11
4. Yer belirleme-Zorunluluk	5	7	6	2
5. İstek ifadesi	12	16	68	26
6. Öneri ifadesi	-	-	-	-
7. Hazırlayıcı durumlara atıf	5	7	3	1
8. Güçlü ipuçları	3	4	-	-
9. Hafif ipuçları	-	-	-	-
Toplam	75	100	262	100

Tablo 3.'te BDTK'ların ve İDTK'ların en çok başvurulan strateji açısından benzer stratejilere ve ulamlara yöneldikleri görülmektedir. Doğrudan eylem ifadesi stratejisi her iki grup tarafından da bu bağlamda en çok kullanılan strateji olmuştur. Ayrıca doğrudan eylem ifadesi stratejisinden sonra her iki grupta en çok istek ifadesi stratejisini kullanmıştır. Güçlü ipuçları stratejisi İDTK'larca tercih edilmezken BDTK'ların %4'ü bu stratejiyi kullanmıştır. Beşinci bağlama ilişkin anadili konuşurlarından birinin doğrudan eylem ifadesi stratejisindeki yanıtı "*Affedersiniz hanımefendi rica etsem bir fotoğrafımızı çekebilir misiniz?*" (Katılımcı, 72) biçimindeyken aynı bağlamda ve aynı stratejide yabancı dil öğrencilerinden birinin yanıtı "*Pardon fotoğraf çeker misin lütfen?*" (Katılımcı, 42) biçimindedir.

3.2. Bilgi alma ulamında rica etme stratejilerinin dağılımı

Çalışmada verilen bağlam içi durumlara göre bilgi alma ulamında kullanılan rica stratejileri şöyledir:

3. Bağlam:

Tatil için yaşadığımız şehirden farklı bir yere gittiniz. Fakat kalacağınız şehirdeki otelin yerini bulamadınız. O esnada yoldan geçen birine kalacağınız otelin adresini nasıl sorarsınız?

Tablo 4. Üçüncü Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

Stratejiler	BDTK		İDTK	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
1. Türetililebilir durum	5	7	44	17
2. Doğrudan eylem	13	17	84	32
3. Sınırlandırılmış eylem	3	4	12	5
4. Yer belirleme-Zorunluluk	15	20	6	2
5. İstek ifadesi	31	41	112	43
6. Öneri ifadesi	-	-	-	-
7. Hazırlayıcı durumlara atıf	2	3	4	1
8. Güçlü ipuçları	5	7	-	-
9. Hafif ipuçları	1	1	-	-
Toplam	75	100	262	100

Tablo 4.'te BDTK'ların ve İDTK'ların benzer stratejilere başvurduğu ve istek ifadesi stratejisinin bu bağlamda her iki grup tarafından da en çok kullanılan strateji olduğu görülmektedir. İDTK'lar tarafından doğrudan eylem ve türetililebilir durum stratejisi de yüksek oranda kullanılmış, BDTK'ların %41'i istek ifadesi stratejisini kullanırken sadece %11'lik kısım dolaylı ricayı tercih ettiği için hazırlayıcı durumlar, güçlü ve hafif ipuçları stratejilerini kullanmıştır. İDTK'ların ise dolaylı düzey rica gerçekleştirim ulamı sınıfında yer alan bir strateji kullanmadığı görülmüştür. Üçüncü bağlama ilişkin BDTK'lardan birinin istek ifadesi stratejisindeki yanıtı "*İyi günler ablacığım buraya yeni geldim ve kalacağım otelin yerini bulamıyorum, siz bu otelin yerini biliyorsanız gösterebilir misiniz?*" (Katılımcı, 36) biçimindeyken İDTK'lardan birinin yanıtı "*Hey otelin yerine götürmenizi istesem olur mu?*" (Katılımcı, 21) biçimindedir.

6. Bağlam:

Yakın bir zamanda tatile çıkacaksınız. Nereye gideceğinize henüz karar veremediniz. Bodrum'da yaşayan arkadaşınızdan Bodrum ile ilgili bilgileri nasıl istersiniz?

Tablo 5. Altıncı Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

Stratejiler	BDTK		İDTK	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
1. Türetililebilir durum	-	-	22	9
2. Doğrudan eylem	3	4	25	10
3. Sınırlandırılmış eylem	8	11	45	17
4. Yer belirleme-Zorunluluk	11	15	6	2
5. İstek ifadesi	20	27	113	43
6. Öneri ifadesi	25	33	46	17
7. Hazırlayıcı durumlara atıf	3	4	5	2

8. Güçlü ipuçları	3	4	-	-
9. Hafif ipuçları	2	2	-	-
Toplam	75	100	262	100

Tablo 5.'te grupların altıncı bağlama ilişkin kullandıkları stratejilerin dağılımları belirtilmektedir. Buna göre BDTK'lar %33 oranla en çok öneri ifadesi stratejisini kullanırken İDTK'ların %43 oranla istek ifadesi stratejisini kullandığı görülmektedir. Bunun yanında BDTK'ların türetilbilir durum stratejisi dışında tüm stratejilere yöneldiği görülürken, İDTK'ların güçlü ve hafif ipuçları dışındaki tüm stratejileri kullandıkları görülmüştür. Altıncı bağlama ilişkin BDTK'ların öneri ifadesi stratejisindeki yanıtı "*Dostum merhaba, tatile nereye gitsem karar veremedim, sence Bodrum nasıl?*" (Katılımcı, 12) biçimindeyken aynı bağlamda ve aynı stratejide yabancı dil öğrencilerinden birinin yanıtı "*Kararsızım tatile Bodrum'a gelsem nasıl?*" (Katılımcı, 134) biçimindedir.

8. Bağlam:

İş gezisi nedeniyle Türkiye'ye geldiniz ve telefonunuzu havaalanında yere düşürdüğünüzde telefonunuz çalışmadı. Acil olarak bir tamirci bulmak istiyorsunuz. O sırada havaalanında güvenlik görevlisini fark ettiniz. Güvenlik görevlisinden bu durumla ilgili nasıl yardım istersiniz?

Tablo 6. *Sekizinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı*

Stratejiler	BDTK		İDTK	
	f	%	f	%
1. Türetilbilir durum	-	-	22	8
2. Doğrudan eylem	18	24	139	53
3. Sınırlandırılmış eylem	9	12	18	7
4. Yer belirleme-Zorunluluk	25	33	41	16
5. İstek ifadesi	15	20	32	12
6. Öneri ifadesi	-	-	-	-
7. Hazırlayıcı durumlara atıf	2	3	10	4
8. Güçlü ipuçları	4	5	-	-
9. Hafif ipuçları	2	3	-	-
Toplam	75	100	262	100

Tablo 6.'da BDTK'lar tarafından en çok yer belirleme-zorunluluk stratejisi kullanılırken, İDTK'lar tarafından %53 oranla doğrudan eylem ifadesi stratejisinin kullanıldığı görülmektedir. BDTK'lar doğrudan, dolaylı ve geleneksel olmayan dolaylı düzey olan üç rica gerçekleştirim ulamından da stratejiler kullanmayı tercih etmişlerdir. Sekizinci bağlama ilişkin BDTK'lardan birinin yer belirleme-zorunluluk ifadesi stratejisindeki yanıtı "*Pardon telefonumu yere düşürdüğüm için kapandı acil annemi aramalıyım, burada tamirci var mı*

bana bilgi verebilir misiniz?” (Katılımcı, 3) biçimindeyken aynı bağlamda ve aynı stratejide İDTK’lardan birinin yanıtı *“Bayım telefonu tamir ettirmek zorundayım.”* (Katılımcı, 132) biçimindedir.

10. Bağlam:

Taksiye bineceksiniz ve yanınızda nakit para yok. En yakın bankamatikten para çekmeniz gerekiyor. O sırada yoldan geçen arkadaşınıza bankamatiğin yerini nasıl sorarsınız?

Tablo 7. Onuncu Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

Stratejiler	BDTK		İDTK	
	f	%	f	%
1. Türetilbilir durum	3	4	40	15
2. Doğrudan eylem	5	7	64	24
3. Sınırlandırılmış eylem	4	5	21	8
4. Yer belirleme-Zorunluluk	13	17	35	14
5. İstek ifadesi	28	37	97	37
6. Öneri ifadesi	-	-	-	-
7. Hazırlayıcı durumlara atıf	2	3	5	2
8. Güçlü ipuçları	9	12	-	-
9. Hafif ipuçları	11	15	-	-
Toplam	75	100	262	100

Tablo 7.’de grupların onuncu bağlama ilişkin verilen yanıtlarının dağılımları görülmektedir. Bu doğrultuda BDTK’lar ve İDTK’lar tarafından onuncu bağlamda en çok istek ifadesi rica stratejisi kullanılmıştır. BDTK’ların rica etmede öneri ifadesi dışındaki tüm stratejileri kullandığı görülmektedir. İDTK’ların %98’inin doğrudan anlatım ve geleneksel dolaylı düzey rica gerçekleştirim ulamlarındaki stratejileri kullandıkları ve diğer stratejilere değinmedikleri tabloda belirtilmektedir. Onuncu bağlama ilişkin BDTK’lardan birinin istek ifadesi stratejisindeki yanıtı *“Aliciğim seni iyi ki gördüm yanımda nakit hiç param kalmadı burada en yakın bankamatik nerede tarifeder misin?”* (Katılımcı, 18) biçimindeyken aynı bağlamda ve aynı stratejide İDTK’lardan birinin yanıtı *“Affedersiniz yakında bankamatik istiyorum”* (Katılımcı, 12) biçimindedir.

1.3. İzin/Onay isteme ulamında rica etme stratejilerinin dağılımı

Çalışmada verilen bağlam içi durumlara göre izin/onay isteme ulamında kullanılan rica stratejileri şöyledir:

1. Bağlam:

Otobüste yolculuk yapıyorsunuz. Yanınızdaki kişi gazete okuyor. Okuduktan sonra gazetesini koyduğunu gördünüz. Okumak için gazeteyi alıp alamayacağınızı nasıl sorarsınız?

Tablo 8. Birinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

Stratejiler	BDTK		İDTK	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
1. Türetilbilir durum	5	7	31	12
2. Doğrudan eylem	3	4	52	20
3. Sınırlandırılmış eylem	8	11	121	46
4. Yer belirleme-Zorunluluk	-	-	-	-
5. İstek ifadesi	32	42	42	16
6. Öneri ifadesi	-	-	-	-
7. Hazırlayıcı durumlara atıf	15	20	7	3
8. Güçlü ipuçları	8	11	6	2
9. Hafif ipuçları	4	5	3	1
Toplam	75	100	262	100

Tablo 8.'de grupların birinci bağlama yönelik dağılımları belirtilmektedir. Buna göre BDTK'lar %42 oranla en çok istek ifadesi stratejisini kullanırken İDTK'lar %46 oranla sınırlandırılmış eylem ifadesi stratejisine yönelmiştir. Birinci bağlama ilişkin BDTK'lardan birinin istek ifadesi stratejisindeki yanıtı "*Pardon amcacığım eğer gazetenizi okumanız bittiyse mümkünse ben de okuyabilir miyim?*" (Katılımcı, 51) biçimindeyken aynı bağlamda ve aynı stratejide İDTK'lardan birinin yanıtı "*Affedersin gazetenin olur mu alsam?*" (Katılımcı, 40) biçimindedir.

2. Bağlam:

Okuldan sonra arkadaşlarınızla birlikte sinemaya gideceksiniz. Eve geç geleceğini söylemek için anneni arayacaksınız ama telefonun yanında değil. Alt sınıftaki bir öğrencinin elinde telefon olduğunu gördün. Yanına giderek bu kişiden telefonunu kullanmayı nasıl istersin?

Tablo 9. İkinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

Stratejiler	BDTK		İDTK	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
1. Türetilbilir durum	3	4	46	18
2. Doğrudan eylem	8	11	69	26
3. Sınırlandırılmış eylem	12	16	25	10
4. Yer belirleme-Zorunluluk	19	25	19	7
5. İstek ifadesi	16	21	103	39
6. Öneri ifadesi	-	-	-	-
7. Hazırlayıcı durumlara atıf	8	11	-	-
8. Güçlü ipuçları	6	8	-	-
9. Hafif ipuçları	3	4	-	-
Toplam	75	100	262	100

Tablo 9.'da grupların ikinci bağlama yönelik dağılımları görülmektedir. Bu doğrultuda BDTK'lar %25 oranla en çok yer belirleme-zorunluluk stratejisini kullanırken İDTK'ların %39 oranla istek ifadesi stratejisini kullandığı görülmektedir. İkinci bağlama ilişkin BDTK'lardan birinin istek isteme stratejisindeki yanıtı “*Kardeşim kusura bakma telefonumu evde unutmuşum senin telefonundan bir dakika annemi arayabilir miyim?*” (Katılımcı 9) biçimindeyken aynı bağlamda ve aynı stratejide İDTK'lardan birinin yanıtı “*Telefonunu alabilir miyim?*” (Katılımcı, 81) biçimindedir.

7. Bağlam:

Büyük bir bilgisayar firmasında sekreter olarak çalışıyorsunuz. Normalde saat 5'ye işten çıkıyorsunuz ama bugün bankada işiniz olduğu için iki saat erken çıkmanız gerekiyor. Bu durumda müdürünüzden nasıl izin istersiniz?

Tablo 10. Yedinci Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

Stratejiler	BDTK		İDTK	
	f	%	f	%
1. Türetilbilir durum	2	3	12	5
2. Doğrudan eylem	5	7	75	29
3. Sınırlandırılmış eylem	8	11	52	20
4. Yer belirleme-Zorunluluk	27	36	91	35
5. İstek ifadesi	25	33	23	8
6. Öneri ifadesi	-	-	-	-
7. Hazırlayıcı durumlara atıf	5	6	9	3
8. Güçlü ipuçları	3	4	-	-
9. Hafif ipuçları	-	-	-	-
Toplam	75	100	262	100

Tablo 10.'da grupların yedinci bağlama yönelik dağılımları gösterilmektedir. Bu dağılımlara göre BDTK'lar %36 oranla İDTK'lar ise %35 oranla en çok yer belirleme-zorunluluk stratejisini kullanmışlardır. İDTK'lar %29 oranla doğrudan eylem ifadesi stratejisine başvururken rica gerçekleştirimini daha çok doğrudan anlatım ile gerçekleştirmişlerdir. BDTK'lar %4 oranla geleneksel olmayan dolaylı düzey rica gerçekleştirim ulamında yer alan rica stratejilerini kullanırken İDTK'ların hiçbirinin bu gerçekleştirim ulamında bulunan rica stratejilerini kullanmadığı görülmüştür. Yedinci bağlama ilişkin BDTK'lardan birinin yer belirleme-zorunluluk ifadesi stratejisindeki yanıtı “*Affedersiniz müdürüm bankaya gitmek zorundayım bugün işten iki saat erken çıkmam mümkün mü?*” (Katılımcı, 13) biçimindeyken aynı bağlamda ve aynı stratejide yabancı dil öğrencilerinden birinin yanıtı “*Patronum bugün iki saat önce çıkmak zorundayım.*” (Katılımcı, 265) biçimindedir.

9. Bağlam:

Sabah geç uyanınız ve kursa yetişmeniz gerekiyor. Acele evden çıktığınız için otobüs durağına geldiğinizde cüzdanınızı evde unuttuğunuzu fark ettiniz. Durakta olan birinden, otobüse binmek için onun kartını kullanmayı ona nasıl söylersiniz?

Tablo 11. Dokuzuncu Bağlama Yönelik Başvurulan Rica Etme Stratejilerinin Dağılımı

Stratejiler	BDTK		İDTK	
	f	%	f	%
1. Türetilbilir durum	-	-	19	7
1. Doğrudan eylem	4	5	109	42
2. Sınırlandırılmış eylem	3	4	41	16
3. Yer belirleme-Zorunluluk	5	7	28	11
4. İstek ifadesi	13	18	53	20
5. Öneri ifadesi	25	33	12	4
6. Hazırlayıcı durumlara atıf	7	9	-	-
7. Güçlü ipuçları	12	16	-	-
8. Hafif ipuçları	6	8	-	-
Toplam	75	100	262	100

Tablo 11.'de grupların dokuzuncu bağlama yönelik dağılımları belirtilmektedir. Buna göre BDTK'ların %33 oranla en çok öneri ifadesi rica stratejisini kullandığı görülürken İDTK'ların %42'sinin doğrudan eylem ifadesi stratejisine yöneldiği görülmüştür. Bunun yanında BDTK'ların geneli geleneksel ve geleneksel olmayan dolaylı düzey rica gerçekleştirmelerini içeren stratejiler kullanmıştır. İDTK'larda ise %96'lık kısım doğrudan anlatım içeren rica stratejilerini kullanmıştır. Dokuzuncu bağlama ilişkin BDTK'lardan birinin öneri ifadesi stratejisindeki yanıtı "*Affedersin ablacığım kartımı evde unutmuşum sana parasını versem kartını kullanabilir miyim?*" (Katılımcı, 20) biçimindedir. Aynı bağlam ve aynı stratejide bir İDTK ise "*Kartım evde sen kart ver.*" (Katılımcı, 52) biçiminde yanıt vermiştir.

Sonuç ve tartışma

Araştırmanın ve değerlendirmelerin temelini oluşturan Blum-Kulka ve Olshtain (1984)'in sınıflandırmasında bulunan dokuz rica stratejisinden ikinci, üçüncü, altıncı ve onuncu bağlamalarda İDTK'lar tarafından en çok istek ifadesi stratejisi kullanılmıştır. Rica etme ediminde katılımcılar bazı durumlarda aynı yanıtta birden çok stratejiye yönelmişlerdir. Bu da Austin (1970)'in çalışmasında belirttiği doğru ve yanlış stratejinin olmadığı, uygun ve uygun olmayan stratejinin olduğu düşüncesiyle örtüşmektedir. Genel olarak yönleticiler, özelde ise rica söz edimlerinin doğru ya da yanlış biçiminde değil, söz edimleri kuramı açısından uygun ya da uygun olmayan biçiminde değerlendirilmesi önemli bir sınırlılıktır. Bunun yanında İDTK'lar bazı durumlarda baskın olan bir stratejiye ek olarak ikinci bir strateji daha kullanmışlardır. İngilizceye ilişkin yapılan bir çalışmada da farklı milletlerden olan yabancı

öğrencilerin bağlamlara göre uygun stratejileri seçemedikleri görülmüştür (Moon 2001'den aktaran Bayat, 2017: 3). Moon'un bahsettiği sonuç, bu araştırmada bulunan bazı bağlamlarda İDTK'ların BDTK'lardan farklı rica stratejilerini tercih etmeleri ve uygun stratejiyi seçememeleri sonucuyla tutarlıdır.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, BDTK'ların rica etme ediminin bilgi alma ve izin/onay isteme ulamalarında İDTK'lardan farklı stratejileri kullandıkları, fakat eylem isteme alt ulamında genellikle aynı stratejilere değindikleri görülmüştür. Bağlamlar karşısında verilen yanıtları BDTK'larda kişiler arası ilişkinin, yaşın ve toplumsal statünün daha çok belirlediği, yabancı öğrencilerde ise bu ilişkinin ya da statünün tam olarak bilinmemesi nedeniyle verilen yanıtları çok yönlendirmediği görülmüştür. Bunların yanında rica söz edimlerinin gerçekleştiriminde BDTK'lar tarafından dolaylılık ve sezdirimlere daha çok yer verilirken, yabancı öğrencilerde bu durumun daha çok doğrudan bildirim kullanımı biçiminde ortaya çıkmaktadır. BDTK'ların örtük anlamları anlamalarında, dilbilgisel kullanımlarında, iletişim yetisinde vb. yönlerde daha başarılı olmaları bu durumun nedeni olarak düşünülmektedir. Ayrıca İDTK'ların rica strateji çeşitlerini gerektiğince kullanamadıkları ve kendi dillerinde bulunan dolaylı kullanımları hedef dile aktaramadıkları sonucu, Jalilifar (2009: 46-61)'in bulgularıyla örtüşmektedir. Brown ve Levinson (1987: 45-48)'in çalışmasında elde ettiği yüksek dolaylılık gerçekleştirim çeşitleri yüksek nezaket düzeylerine neden olabilir sonucu ile bu çalışmada ulaşılan, dolaylılık kullanımlarının olduğu stratejilerde öğrencilerin genellikle "af-federsiniz, pardon, hanımefendi, beyefendi" gibi nezaket sözcüklerini de kullanması sonucunun benzer olduğu görülmektedir. Harlow (1990: 328-349)'un da çalışmasında belirttiği gibi dilsel düzeyi yüksek olmayan İDTK'ların dilbilgisel eksiklikleri ya da nezaket kurallarına ilişkin bilgilerinin durumu da rica gerçekleştirim biçimleri belirleyicidir. Gökmen ve Dilber (2011: 44-60)'in çalışmasında dil edinimi için kullanılan alıştırılmalarda öğrencilerin günlük hayatta daha çok karşılaşılabilecekleri örnekler tercih edilerek öğrencilerin söz edim bilgilerinin gelişimi kolaylıkla oluşturulabilir sonucu ile bu çalışmanın bulguları benzerlik göstermektedir. Ayrıca bu çalışmada değinilen söz edim kuramı ışığında ele alınan rica söz ediminin İDTK'lar tarafından edinilmesinde yaşın, toplumun, kültürün belirleyicisi olması, Aslan (2005: 114-117)'in değerlendirmeleri ile örtüşmektedir. Son olarak, bu çalışmanın bulguları Polat (2010: 454)'in İDTK'ların dilsel art alanları ne kadar iyi olursa olsun, günlük yaşantıda beklenen iletişimsel edinci yeterince gösteremedikleri yönündeki bulguyla da örtüşmektedir.

Edimbilimsel edinç, bağlama yönelik hedeflenen amacı gerçekleştirmek için dili kullananların dili işlevsel olarak kullanabilmesi biçiminde açıklanır (Bayat, 2012: 215-217). Aynı zamanda toplumdilbilimsel edincin edimsel edincin bir parçası olduğu bilinerek, dili kullanan kişinin söz edimini gerektiği biçimde kullanması ve anlaması için ortaya çıkan toplumsal bağlamın etkisini ve kültürü dikkate alması gerekir. Bu çalışmada yabancı katılımcıların farklı stratejilere yönelmiş olmalarında kültürel bilgi eksikliğinden kaynaklanan bağlamı tam olarak anlayamama durumunun da belirleyici olduğu görülmektedir. Eylem isteme alt ulamında rica ediminde BDTK'lar doğrudan, dolaylı ve geleneksel olmayan dolaylı biçimindeki dilsel oluşumları kullanırken İDTK'ların doğrudanlığı içeren fakat daha kaba karşılanan stratejileri kullandığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, gerek Lund ve Duchan (1988: 31-37)'in değindiği biçimiyle gerekse Eken (2008: 22-25)'in çalışmalarıyla örtüşmektedir.

Araştırmada bilgi alma alt ulamındaki rica edimlerinde bulunan dört bağlamın ikisinde grupların daha çok yöneldiği strateji benzerken diğer ikisinde kullanılan stratejiler farklılık göstermektedir. Araştırmada kullanılan bağlamlarda kişiler arası ilişkinin, yaşın, toplumsal statünün, psikolojik mesafenin ve dayatma derecesinin BDTK'ların yanıtlarını daha çok belirlediği için iki grup arasında kullanılan stratejilerde farklılık oluştuğu düşünülmektedir.

Araştırmada izin/onay isteme alt ulamında rica edimlerinde bulunan dört bağlamın üçünde gruplar tarafından daha çok kullanılan strateji farklı iken birinde kullanılan stratejiler aynıdır. Bağlamda oluşturulan farklı ipuçları konuşucunun hangi stratejiyi tercih edeceği konusunda yardımcı olmaktadır. İDTK'larda dil edinim düzeyinin gelişmesiyle birlikte izin ve onay isteklerinin netleştiği, buna yönelik kullanılan stratejilerin çeşitlendiği görülmektedir.

Rica söz edimi bu çalışmanın odağını oluşturmaktadır. Buradan yola çıkarak, araştırmacıların farklı söz edimlerinin öğretimine ilişkin yapacakları çalışmalar ulusal ve uluslararası alanyazına katkı sağlayacaktır. Bu çalışma rica söz edimlerinin kullanımlarının doğrudan davranış düzeyini incelerken öğrenenlerin dil edinim sürecini incelememiştir. Gelecekte yürütülecek çalışmalarda dil edinim sürecinde söz edimlerinin öğretimi, incelik stratejilerinin kullanımı gibi konularla süreçte ortaya çıkan sorunlar araştırılabilir.

Kaynaklar

- Aktaş, T. (2005). Yabancı dil öğretiminde iletişimsel yeti. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 45-57.
- Aslan, S. (2005). Türkiye Türkçesinde sezdirmeye dayalı rica stratejileri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 1, 114-117.
- Austin, J. L. (1970). *Quand dire, c'est faire* (çev. G. Lane.). Paris: Editions du Seuil.
- Austin, J. L. (2009). *Söylemek ve yapmak*. (çev. L. Aysever). İstanbul: Metis.
- Balci, A. (2009). *Sosyal bilimlerde araştırma, yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: PegemA
- Bayat, N. (2012). A study on the use of speech acts. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 70, 213-221.
- Bayat, N. (2017). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde şikâyet ve özür edimine ilişkin görünüm. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 1-16.
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Studies in interactional sociolinguistics, 4. Politeness: Some universals in language usage*. New York, NY, US: Cambridge University.
- Blum-Kulka, S. & Olshtain, E. (1984). Requests and apologies: A cross-cultural study of speech act realization patterns (CCSARP). *Applied Linguistics*, 5(3), 196-213.
- Çelebi, V. (2014). *Günlük dil felsefesi ve Austin'in söz edimleri kuramı. Beytulhikme: An International Journal of Philosophy*, 4(1), 73-89.
- Demircan, Ö. (2005). *Yabancı-dil öğretim yöntemleri*. İstanbul: Der.
- Dore, J. (1978). Conditions of the acquisition of speech act. In: I. Markova (Ed.), *The Social Context of Language* (pp. 87-111). Chichester: Wiley.
- Eken, N. T. (2008). *4:00-6:00 Yaş aralığında iletişimsel amaç kullanımı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Ellis, R. (1994). *The study of second language acquisition*. Newyork: Oxford University.
- Erdem, B. (2014). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde iletişim yeteneklerinin geliştirilmesi- ne etkileşimsel toplumbilimsel bir yaklaşım. D. Yaylı ve Y. Bayyurt, (Ed.), *Yabancılara Türkçe öğretimi:Politika yöntem ve beceriler* içinde, (3. baskı, s. 115-142). Ankara: Anı.
- Gass, S. M. & Houck, N. (1999). *Interlanguage refusals: a cross-cultural study of Japanese-English*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Gökmen, S. ve Dilber, N. Ç. (2011). Türkçe derslerinde söz edimlerin öğretimi üzerine bir değerlendirme. *Dil Dergisi*, 154, s. 44-60.
- Harlow, L. L. (1990). Do they mean what they say? Sociopragmatic competence and second language learners. *The Modern Language Journal*, 74, 328-349.
- Jalilifar, A. (2009). Request strategies: cross-sectional study of Iranian efl learners and Australian native speakers. *English Language Teaching Journal*, 2, 46-61.
- Kıran, Z. ve Kıran, A. (2013). *Dilbilime giriş*. Ankara: Seçkin.
- Kocaman, A. (2008). Yabancı dil öğretiminde yeni yönelimler. *Türk Dili Dergisi* [Dil Öğretim Özel Sayısı], 3-4, 379-380.
- Lund, J. N. ve Duchan, J. F. (1988). *Assessing children's language in naturalistic contexts* (2th ed.). New Jersey: Prentice-Hall.
- Özdemir, A. (2016). *Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin söz edimlerini anlama düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.
- Polat, Y. (2010). *Yabancı dil öğretiminde söz edimleri*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Searle, J. R. (2000). *Söz edimleri*. (çev. L. Aysever). Ankara: Ayraç. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1991).
- Searle, J. R. (2006). *Zihin, dil, toplum*. (çev. A. Tural).İstanbul: Litera. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1998).
- Tabar, M. S. (2012). Cross-cultural speech act realization: the case of requests in the persian and Turkish speech of Iranian speakers. *International Journal of Business and Social Science*, 13, 237-243.
- Trosborg, A. (1995). *Requests, complaints and apologies*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.